

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

CAT 1

KAFAMDAKİ TUHAFLIK NEDEN?

Araştırma Sorusu: Orhan Pamuk'un "Kafamda Bir Tuhaflık" adlı yapıtındaki figürlerin siyasi yapılara yaklaşımları yapıtın konu ve kurgusunu ne şekilde etkilemiştir?

Kelime Sayısı: 3940

İçindekiler

1. GİRİŞ.....	3
2. ROMANDAKİ GELENEKÇİ İNSAN TİPLERİ.....	5
2.1.Hasan Aktaş ve çocuklarının siyasi tavırları.....	6
2.2.Genel seçim çalışma çatışmaları.....	7
3. KORUMACILIK KARŞITI OLUŞUMLAR.....	8
3.1.Karşıt siyasi tavırları.....	8
3.2.Emekçi – Elit çatışması.....	10
4. APOLİTİK OLUŞUMLAR.....	13
4.1.Mevlut.....	13
4.2.Kadın Figürler.....	14
5. SONUÇ.....	14
6. KAYNAKÇA.....	16

1. GİRİŞ

Orhan Pamuk'un ‘‘Kafamda Bir Tuhaflık’’ adlı yapıtında olaylar 1950’li yılların sonundan başlayıp 2000’li yılların ilk çeyreğinde sonlanmaktadır. Yapıt bir sokak satıcısının ile ailesinin İstanbul’daki kırk yılını gözler önüne sermiştir. Konya’nın bir taşrasından İstanbul’a göç eden Aktaş ve Karataş ailelerinin yardımıyla dönemin İstanbul’unun sosyal, siyasal ve ekonomik unsurlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Yazar, yapıtın sonuna bir tarih cetveli de ekleyerek esere belgesel bir yön de katmaya çalışmıştır. Söz konusu süreç Türkiye’deki siyasi yaşam açısından çok hareketli geçmiştir. Yapıtta bu süreçte yaşananlardan özellikle; siyasi gelişmelerin toplum üzerinde yarattığı değişimler ele alınmıştır. Bu değişim ve gelişmelerin yazarın gerek bireysel yaşamındaki gerekse sanat anlayışındaki etkileri kolaylıkla takip edilebilecek şekilde yer bulmuştur.

Demokrat Parti’nin devletin kuruluş ideolojisini temsil eden CHP’den iktidarı alması; İstanbul’da azınlıklara yönelik gerçekleştiren 6-7 Eylül olayları, 1960 Askeri Darbesi ve Başbakan Adanan Menderes’in idamı, 1 Mayıs 1977 Taksim Olayları, 1980 Darbesi Liberalleşme Dönemi, AKP’nin belediyelerinden başlayarak iktidara ilerleyişi gibi olaylar gerek figürlerin gerekse temel çatışma ve bağlamın kurgulanmasında en çok etkili olanlardır. Bunların yanında 1974 Kıbrıs Harekatı ve Azerbaycan’ın bağımsızlık ilanı da dolaylı da olsa da yapıtta yer almaktadır. İstanbul sadece bir uzam olarak kalmamış, farklı siyasi tavırların ve görüşlerin tek kanalı haline dönüşmüştür.

Milli Edebiyat ile beraber gelen Anadolu’yu tanıma düşüncesi Cumhuriyet Dönemi’nde de ana ilkelerden olmuştur. O dönemde yapılan bazı devrimleri halka tanıtır benimsenmek Cumhuriyet dönemi sanatçıların görevi olmuştur. Sanatçı, siyaset ile halk arasında bir köprü olmuş, devrimleri yorumlamış, açıklamış ve savunmuştur.¹ Orhan Pamuk da bu dönemin bağımsız yazarlarından bir tanesi olmuştur. Kendisi roman dışında denemeler ve birçok türde yazı yazan yazarlarımızdandır fakat kendisi ideolojilerini kurmaca bir eser üzerinden insanlara geçirmeyi seçmiştir.

¹Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Genel Özellikleri,

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/113119/mod_resource/content/0/1.%20hafta.pdf

Siyasi görüşlerin ve ideolojilerin böyle kurmaca eser olarak verilmesi içeriği oluşturmaya yönelik anlamsal bir gösterge olmaktan çok, dönemin siyasi olaylarının her kesimden insana nasıl etki ettiğini görmek, toplumsal bir gerçekliğin gösterilmesi adına farkındalık yaratması açısından önemli olmuştur.² Orhan Pamuk'un bir şiir veya bir makale yerine roman gibi kurmaca bir eser yazması insanlara fikirlerini ve ideolojilerini anlatabilmek için kullanılabilir bir platform olmuştur. Siyasal ideolojisini direkt bir şekilde anlatmak istemeyen bir kurmaca eser yazarı, halk dilinde anlatmaya çalıştığı ideolojinin karşılığını (bıyık şekli vb.) rahatça bularak onu kapalı bir mesaj gibi iletme özelliğine sahip olmuştur çünkü makale gibi bilimsel ve açık olmak zorunda değildir roman.

Orhan Pamuk'un Nobel Ödülü ilk ve şimdilik tek Türk yazarı olduğu göz önünde bulundurulduğu göz önünde bulundurulduğu söz konusu yapıtın siyasetle ilgisinin irdelenmesinin de önemi daha iyi kavranacaktır çünkü toplumda Nobel ödülünün takdirine siyasi tavrının da etkili olduğuna dair genel bir inanış vardır. Nitekim Orhan Pamuk da Nobel Ödülü sürecinde Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde Ermeni, Kürt gibi bazı azınlıklara baskı yapıldığını iddia ettiği konuşmaları nedeniyle eleştirilmiştir.

Bu bağlamda bu çalışmanın oluşturulmasında en önemli etken dönemsel siyasi olayların edebiyatçılara yansımaları ve yazarların bu yansımaları hangi şekilde okuyucuya verdiğini görmek olmuştur. Dünyaca tanınan bir yazar tarafından böylesine siyaset barındıran bir eserin edebiyatla birleşimini görmek amaçlanmıştır. Böylece, bu çalışmanın araştırma sorusu: *Orhan Pamuk'un "Kafamda Bir Tuhaflık" adlı yapıtındaki figürlerin siyasi yapıtlara yaklaşımları yapıtın konu ve kurgusunu ne şekilde etkilemiştir?* Çalışmada yazarın siyasi tavırlarının yapıtın kurgusuna ve olay örgüsüne yansımalarını belirlenecektir. Bu belirleme yapılırken edebiyat eleştirisi yönetmenlerinden "İzlekçi Eleştiri" ilkeleri kılavuz edinilecektir. Bu eleştiri yöntemi; edebiyat yapıtlarını doğrudan açıklayan eleştirilere tepki olarak, yapıtın içindeki öğelerle açıklamaya, yorumlamaya çalışır. Yazarın öz yaşam öyküsüne az çok mesafe koymasız izlekçi eleştiriyi yapısalılık kuramına yaklaştırır.

²Fırat Karagülle, 2012 Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Anadolu'nun Sosyal ve Siyasi Hayatı (1923-1949), İstanbul, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/49972.pdf>

2. ROMANDAKİ GELENEKÇİ İNSAN TIPLERİ

Yapıtta gelenekçi hareketin daha çok taşradan İstanbul'a göçen insanlar arasında taraftar bulması kurgulanmıştır. Aktaş ve Karataş ailesi farklı dönemlerde taşradan İstanbul'a göç etmiştir. Bu taşınma ve gecekondulu mahallelerinde alışma döneminde birçok siyasi çatışmalara şahit olmuşlardır. Ana figür Mevlut'un özünde ne solcu ne de sağcı olması, tarafsız olması, gelenekçi çatışmaların arasında kalıp geleneklerine uygun hareket etmesi fakat aklında bir "tuhaflık" olmasıyla beraber taraflar gösterilmiştir. Kafasındaki bu "tuhaflık" onca insanın onca siyasi görüşün ortasında kendi bilinciyle var olabilmesinin gösterebilir. Çevresinin görüşünden ziyade kendisinin ne düşündüğünü sorguladığında işlerin tuhaflığını farkına varmıştır. Nisan 1977'de yaşanan Duttepe ve Kültepe çatışması Mevlut'un bulunduğu çevreyi de etkilemiştir.

Okulunda farklı görüşten gelen ailelerin çocuklarının eylemlerini görmüş, bu farklı tavırların arasında sessiz kalmış ve kafasında hala oturtamadığı tuhaflığı kendine saklamıştır.

Mevlut ile onun tek solcu-Kürt-Alevi arkadaşı olan Ferhat aynı süreç ve yollardan geçmişlerdir. Fakat Ferhat daha karanlıktır. Ferhat karakteri ve eserdeki birçok karakter şekillendirilirken siyasal ideolojilerini yazar, bıyık şekli gibi tasvirler kullanarak okuyucuya vermiştir. Sağcı ve solcuların yaşadıkları semtler bile farklı olmuştur. Karakterlerin bu şekilde yansıtılması daha sonraki taraf çatışmalarında veya yaşanacak olay örgüsünde kimin hangi tarafta olduğunu belirlemek için önemli sayılır. Ferhat aynı zamanda kapitalist olup para kazanmak için dükkân açmak ister. Mevlut hem sağdadır hem solda. İki karşıt mahallenin iki karşıt düşüncenin ortasındadırlar. Mevlut ailesinin -babası dışında- sağcı görüşüne göre hareket eder ama zamanı gelince de arkadaşı Ferhat'la sloganlar söyler. Duttepe ve Kültepe'yi ayıran özellik sınıf farklılığı veya ekonomik ilişkiler değil, ideolojik farklılık olmasıdır. İki mahallenin de kültür ve ideoloji farklılığının olması Milliyetçi – Muhafazakâr oluşumların oluşmasını etkilerken, Mevlut için de gözlemleyecek ve düşünecek ortam yaratmıştır. Bıyıklı polis ordusunun, mavi otobüslerden indiği gün yazar Mevlut'un bakış açısından her iki siyasi görüşü de eleştiren bir tavırla her şeyde olduğu gibi siyasetin de aşırısında yapmacık hareketler olduğunu belirtmiştir.

Bu sayede yazar, Anadolu'nun ve Anadolu insanının geleneklere bağlılığını ön plana çıkarırken aynı zamanda olay örgüsünde daha sonra gerçekleşecek bir olaya;

AKP'nin belediye ve iktidara sahip olmasına temel oluşturmaktadır. 12 Eylül gecesi yaşanan askeri darbe sonrası eskiden köylüler, esnaflar, ürkek vatandaşlar ve sivil polislerle dolu olan sokakların boşalması Mevlut'un kafasının tuhafılığıymış gibi gelmektedir. Çünkü aslında alışlagelmiş olan düzenin bozulması söz konusu olmaktadır. Sağ kültürü besleyen 12 Eylül hareketi, Mevlut'un o ana kadar çevresinde -Ferhat sayesinde- görmüş olduğu sol kültürünün değişmesine zemin hazırlamıştır. Her ne kadar kafasındaki kararsızlık, tarafsızlık olsa da yüreğinde ailesiyle, geleneğiyle hareket eden bir kısmı vardır. Bütün bu çatışmaların, tarafların ve darbelerin arasında kalan Mevlut İstanbul gibi kocaman bir şehirde sağ kültürün baskınlaşmasıyla gerçekleşen değişim ile yabancılaşmaya başlar. Çünkü o ne solcudur ne de sağcı, sadece gece sokaklarda boza satıp hayatını idame ettirmek istemiştir. Hayatının merkezinde siyasetin olmamasının yansıtılması olarak boza satmak gibi ufak, hiçbir siyasi görüşü beslemeyen bir işte çalışılması verilmiştir. Aile hayatıyla şehir hayatının çatışmasının ortasında kalmıştır adeta. Darbeden sonra politikayla ilgili her yazı her slogan ortadan kaldırılmış, dine uygunsuz düşen her hareket yasaklanmış sıkı yönetim ilan edilmiştir. Bu süreçte kafasındaki tuhaflık ve yabancılaşma duygusu babasının vefatı ile daha çok baskınlaşmıştır ve Mevlut bütün siyasi olayların merkezine girmektense olayları daha çok uzaktan gözlemlemiştir. Eser boyunca Mevlut'un yaşadığı şehirde kendi bilinciyle var olmasına rağmen yabancılaşması verilmiştir. Önceden görmüş olduğu siyasi yazılar silinmiş, seyyar satıcıların sokaklarda olması yasaklanmıştı ve bunlar gibi olayların hepsinde yazar, Mevlut'u olayın merkezine koymak yerine dış bir göz olarak tutmuştur. Dıştan bir insanın bakış açısıyla bütün siyasi gelişmelerin anlatılmasını sağlamıştır, Bunu da Mevlut'un olan gelişmelerin bazılarını olumsuz bazılarını olumlu bulmasından okuyucuya vermiştir.

Yapıt boyunca birçok kere önümüze çıkacak olan resmi görüş ve şahsi görüş ayrımı göze ilişmektedir. Birçok insanın hayatta kalması ve işlerini devam ettirebilmesi için bu ayrımın önemini bilmeleri gerekmektedir.

2.1 Hasan Aktaş ve çocuklarının siyasi tavırları

Hasan Aktaş'ın her ne kadar ana figür olan Mevlut'un babası Mustafa'yla İstanbul'a aynı zamanda göçmüş olsa da yaptığı seçimlerle ayrı bir yaşamı kabullenmiştir. Bu yaşam çalışmamızda gelenekçi olarak adlandırılan yaşamdır. Yazar, daha bu andan itibaren Hasan ve Mustafa kardeşlerin yaşam tarzlarını ayırarak

yapıtın temel çatışmasına zemin hazırlamıştır. Hasan çocuklarının evliliğinde bile gayet planlı programlı davranmaktadır. Her evliliğin bir getirisi olması gerekliliğini vurgular. Yazar bu şekilde gelecekte olacak olumsuzlukları da hâkim (tanrısal) bakış açısıyla sezdirmektedir. Zira bu şekilde programlanmış bir evlilik yapıtta hüsrarla sonuçlanacaktır. Hasan Aktaş'ın çocukları olan Korkut ve Süleyman tıpkı babaları gibi yapıtta korumacı olarak nitelendirilebilecek kişi tipine örnektir. Özellikle semtlerine yapılacak camii konusunda kendilerine rakip gördükleri karşıt görüşlüler için oldukça olumsuz düşünceler beslemektedirler. *'Ağabeyimin dediği gibi: Eceli gelen Alevi cami duvarına komünist afişi yapışturulmuş. (Pamuk, 2014: 105)* Yazar gerek bu kişilerin iç monologlarını gerekse diyaloglarını düzenlerken asıl kahraman olan Mevlut'u bir seçim yapmak zorunda bırakır. Bu tavır realist eserlerde yazarın kendini gizlemesi gerekliliğine pek uygun olmasa da modernizm ve postmodernizm akımlarında yansımasını bulan bir tekniktir. Bu, bağlamda yazar Mevlut'e bir aydınlanma yaşatır *'Siyasetin aşırısında yapmacıklı bir şey vardı. (Pamuk, 2014: 111)'*

2.2 Genel seçim çalışma çatışmaları

Yapıtın uzamsal kapsamını oluşturan 1954-2012 yılları arasında ülkede çok fazla seçim (yerel ya da genel) olsa da izleğe doğrudan etki eden en önemli seçim 2012 Genel Seçimleridir. Yazar, kurguyu temellendirirken özellikle Mevlut'un gerek iç dünyasında gerekse çevrenin onun hakkındaki fikirlerinde siyasi açıdan apolitik denebilecek bir portre çizmiştir ki çalışmanın 4.1 numaralı kısmında bu yön detaylandırılacaktır.

2012 Genel Seçimlerinin yapıtın kurgusuna etkisi sınıf atlama denebilecek bir durum yaratmasıdır. Çünkü bu seçimler sonucunda iktidara gelen parti yoğun oy aldığı gecekondu semtleri için zenginleşme sağlayacak önemli atılımları yapmaya daha genel başkanı İstanbul Belediye Başkanı iken söz vermiştir.

Devletin İstanbul'un başka pek çok mahallesiyle birlikte Duttepe ve Kültepe'yi özel kentsel dönüşüm bölgesi ilan etmesi, yüksek apartmanlar yapılması teşvik ettiği haberi 2006 yılında ilk duyulduğunda mahalleliler çok memnun olmuştu. Eskiden bu tepelerde en çok üç dört katlı binaya izin vardı. Şimdi Duttepe ve Kültepe'de on iki kata izin veriliyordu. (Pamuk, 2014: 434)

Yazar burada odak figür Mevlut'un de bu zenginleşmeden payına düşeni almasını sağlayarak okuyucuya eninde sonunda doğruluğun kazanacağı iletisini

vermeye çalışır çünkü daha önce arsa konusunda birçok çatışma yaşadığı hatta ayrıldığı kuzenleriyle aynı şartları sağlamış ve yeni eşi Semiha'nın aklına uyararak daha çok kazanç elde etmiştir. *''Aslında Korkut ile Süleyman biraz alttan alsalar onlarla yüzde elli beş ile hemen uzlaşmaya hazırды. Samiha inat olsun diye yüzde altmış iki diye tutturmuştu. (Pamuk, 2014: 441)''* Bu seçimlerin sonucunun yapıtın kurgusundaki asıl etkisi son bölümde ortaya daha net biçimde çıkmaktadır. Mevlut'un kuzenleri yıllarca – yasa dışı yollarla da olsa- zenginleşmiş fakat bu zenginlik onlara huzur ya da mutluluk getirmemiştir. Mevlut ise seçim sonuçlarıyla birlikte oluşan yapılaşma rantı sayesinde edindiği dairelere dayalı zenginliğini mutluluk için bir argüman olarak kullanmıştır. Yazar mu mutluluğu, Mevlut'un on iki katlı apartmanında otururken ki gözlemlerinden okuyucuya göstermiştir. Artık zenginleşmiş ve yapılaşmış olduğu bu semtte çok uzun süredir çocukları azarlamadığını belirtmiştir.

Bu sayede eser her ne kadar siyasi gelişmeleri işliyor gibi görünse de bu tip olay ve ilişkileri aslında insan ruhunun değişim evrelerine bir fon olarak kullanılmıştır. *''Mevlut karısının Aktaşlar'la, Fevziye ve Sadullah Beylerle arasını bozmamasına her geçen gün daha çok dikkat ediyordu. Yaşlandıkça şehirde yalnız kalmaktan korkuyordu çünkü. (Pamuk, 2014: 457)''*

3. GELENEKÇİLİK KARŞITI OLUŞUMLAR

3.1 Karşıt Siyasi Tavırlar

Yapıtta önceleri bir arka plan olarak kullanılan siyasi çatışmalar özellikle, Kıbrıs Çıkartması'nın yaşandığı yıllarda zirveye ulaşır. Burada aslında karşı karşıya geldiği düşünülen -sağ ve sol- oluşumlar Kıbrıs konusunda aynı şeyi isteseler de ifade tarzları nedeniyle büyük bir ayrışma yaşarlar. Bu çatışmalara yazarın Mevlut perspektifinden getirdiği açıklamalar ve bu açıklamaların maddeler halinde verilmesi roman gibi bir kurmaca eserden daha çok öğretici metinlere özgüdür fakat yapıtın tamamına yedirilerek yapılan bu tür ilginç anlatım teknikleri okuyucuya Mevlut'un düşünme ve algılama sistemini yansıtması açısından oldukça önemlidir. Normalde öğretici eserlerde kullanılan bu maddeleme yönteminin böylesine bir kurmaca eserde verilmesi Mevlut'un düşüncelerini okuyucuya net ve keskin bir şekilde açıklanması açısından önemlidir.

...Çünkü karşılıklı bu iki tepede yaşayanlar arasında, ilk bakışta derin, kanlı bir çatışmaya yol açabilecek farklılıklar yoktu: Her iki tepeye de ilk gecekondular 1950'lerin ortasında briket, çamur, teneke karışımıyla yapılmıştı. Bu evlere yoksul Anadolu köylerinden göç edenler yerleşmişti. Her iki tepede erkeklerin yarısı gece uyurken mavi çubuklu (çubukların kalınlığı arasında farklılıklar olsa da) pijama giyer, diğer yarısı da hiç pijama giymez, mevsime göre kollu kolsuz eski bir atlet üzerine gömlek, yelek ya da kazak ile idare ederdi. (Pamuk, 2014: 101)

İlerleyen aşamada Mevlut de bu siyasi çekişmelerde taraf olacak ve tarafı kuzenlerinin karşıtı olacaktır. Duvarlara yazılan yazıların, karşı afişlerin üstünü kendi afişleriyle kaplarken yazarın, Mevlut'e bunları "zevkle" yaptırması bunun bir kanıtı olmuştur. Yapıtta bu olaylar aslında siyasi doktrinlerden öteye maddi çıkarlara bağlanarak anlatılır. Böylece siyasi oluşumlarının asıl dinamiğini oluşturan eylemci kitlenin ütopyik ideallerden daha çok kısa vadeli hedeflere ulaşma çabası ortaya konur. Yazar sanki sol kitleye biraz daha idealizm fikri atfederek onların daha çok ideolojik yönünü ortaya çıkarmaya çalışır ki bu da Orhan Pamuk'un kendini konumlandığı siyasi alanla ilintilidir. "Şehidimiz Hüseyin Ağbi çok iyi bir insandı. Onu köyden getirip Kültepe'ye, bizim yaptığımız evlerden birine babam yerleştirdi. Gece yarısı onu ensesinden vuran da tabii Vurallar'ın beslediği adamlardan biridir.." (Pamuk, 2014: 107)

Siyasi oluşumların en ayrıştırdığı nokta ise yapıtta Duttepe -Kültepe yerleşim yerleriyle somutlanarak anlatılır. Hatta bu ayrışma-çatışma yapıtın doğrudan doğruya bir bölümünü oluşturur. Duttepe-Kültepe Savaşı. Burada Mevlut'un babasının "Biz tarafsızız!" söylemi yapıtın sonlarına doğru Mevlut için nerdeyse bir slogan haline gelecektir.

Yapıtın siyasi boyutunun en önemli figürü Ferhat'tır. Sol kültür içinde yetişen ve bu anlamda aktif olan bu figür hem karşıt siyasetle hem de devlet otoritesiyle çatışma halindedir. O sırada, Alevilerin dükkanları yağmalanmış, evleri basılmıştır. Karşıt siyaseti her zaman tetikte bekler olmuşlardır. Söz konusu figürü yapıtın ileri bölümlerinde odak figür Mevlut'le daha yakın -ortaklık, akrabalık vb- ilişki içinde bulunur. Bu sayede Ferhat da siyasi aktivitelerden bir nebze de olsa uzaklaşır. "Birinci yıldan itibaren Gaziosmanpaşa'daki Mürüvvet Lokantası'nda yazıcı masasına oturmaya başladım. Samiha'nın da çok önem verdiği şey, televizyon ve mektupla da olsa üniversitede okumam etkili oldu bunda. (Pamuk, 2014: 239)" Ferhat figürünün yapıtın kurgusuna en büyük etkisi is öldürülmesidir çünkü bu sayede Mevlut asıl

sevdiği kız olan Semiha'yla evlenebilecektir. Gelenekçi ailenin içinde büyümüş olan Mevlut'un Ferhat'ın ölmemesi halinde asıl sevdiği kızla evlenmesi ahlaki açıdan mümkün olmamıştır. Yazar, bu olayı Ferhat'ı hem öldürerek hem de Semiha'nın cenazesine gelmemesini sağlayarak kurguya geçirmiştir. Yazar bu olguyu temellendirmek için daha öncesinde Mevlut'un ilk eşi Rayiha'yı da romandan öldürerek çıkarır. Sonuçta karşıt siyasi tavırlar yapıtın izlediği noktadan ağırlıklı olarak Mevlut ve Semiha'nın birlikteliğine gerekçelendirmek amacıyla kullanılmıştır denebilir.

3.2 Emekçi – Elit Çatışması

Yapıtta elit-emekçi çatışması arka planda önemli bir yardımcı izlek olarak varlığını sürdürse de bu yan çatışma fikirsel olarak çok az işlenmiştir. Yapıtın kurgusal bir metin olması etkisiyle yazar burada bu çatışmanın tarihsel ve bilimsel argümanları yerine figürlerin yaşamını referans olarak okuyucuya sunmayı yeğlemiştir. Bu bağlamda incelenmesi gereken figürler; emekçi tarafta Mevlut ve Ferhat, elit tarafında da Vurallar ailesinin lideri konumundaki Hacı Hamit Vural olarak belirlenebilir.

Yazar yapıtın başında ve sonunda bir soyağacı kullanarak Hasan Aktaş ve Mustafa Karataş kardeşlerden başlayarak bir aile dökümü çıkarmış, böylelikle okuyucunun okuma yolculuğunda bir çeşit harita oluşturmuştur. Bu sistem Batı yazın dünyasında çokça kullanılan bir yöntem olsa da Türk yazınında örneğine pek rastlanılmamaktadır. Yazar, bu bölümde akrabalık ilgisiyle birbirine bağlı kişileri ayrıntılı şekilde şematize ederken emekçi-elit çatışmasında da inceleyeceğimiz Ferhat ve Hacı Hamit Vural figürlerinde yer vermemiştir. Hacı Hamit Vural'ın söz konusu aile ile bir akrabalığı bulunmaması buna haklı bir gerekçe oluştursa da Ferhat'ın yapıttaki odak kadın figürlerden olan Semiha'yla evli olması, başka bir deyişle Mevlut ile bacanak olmasına rağmen bu tabloda yer almaması bir anlatım çelişkisi olarak dikkat çekicidir.

Yapıtta elit-emekçi çatışması yazar tarafından; her iki taraftaki figürler için de temellendirilerek verilir. Emekçi taraftaki Mevlut ve Ferhat lise yıllarından tanışan ve emekleriyle hayatlarını sürdürmek zorunda olan insanlardır. Henüz öğrenciyken bile küçük çaplı ticari etkinliklerde bulunmuşlardır ve bu da bu çatışmanın emekçi tarafında olduğunun göstergesi olmuştur. “ *Baharda lunaparklar, bahçe gazinoları açılıp Boğaz'daki çayhaneler, çocuk parkları, köprüler, kaldırımlar kalabalıklaşınca hafta*

sonları Mevlut da benimle birlikte Kısmet satmaya başladı'' (Pamuk,2014:89) Yapıtın ilerleyen bölümlerinde Ferhat ve Mevlut'un emek yoğun çatışmalarındaki ve hayallerindeki çelişki Ferhat'ın ağzından bir ideolojik söylemle verilir. Yazar, burada aslında kendi sınıfından memnun olmayan emekçi kitlenin düşman gibi gördüğü elit kitleye geçmek istemesinin çelişikliğini vurgulamaktadır. Özellikle alttaki alıntıda yanıt kısmının boş bırakılması bu çelişik durumun açıklanmayacak olmasına edebi bir dokunuş olduğu düşünülebilir. *'Aslında komünistlerin fakirleri korumasını seviyorum, dedi Mevlut. 'Ama Allah'a niye inanmıyorlar?'' (Pamuk,2014:117)*

Tüm yapıtta bu çatışmanın en bariz ifadesi Ferhat ve Mevlut arasında yaşanan bir olay olarak karşımıza çıkar. Ferhat gerek siyasi seçimi gerekse bulunduğu sosyal konum nedeniyle elitizme karşıdır ve Mevlut'un de akrabalık gibi feodal ilişkiler nedeniyle o cepheyle iletişim kurmasını istememektedir. *'Bu hikayeyi dikkatle takip ediyorsanız, insanın Mevlut'a kolayca kızmayacağını anlamışsınızdır, ama ben kızdım ona.'* (Pamuk,2014:145) Orhan Pamuk bu alıntının son kısmında Mevlut'un çocuksallığını ve masumiyetini ön plana çıkararak anlatımı duygusallaştırmıştır.

Mevlut figürünün emekçi kültüre bakışı da yapıtta dürüstlük çizgisinde işlenmiş böylece hem Mevlut idealize edilmiş hem de esere ahlaki bir boyut katılmıştır. Kuzeni, Mevlut ile sırf sohbet etmek istediği için o gece satması gereken tüm bozayı almak isteyince Mevlut'un verdiği yanıt yazarın bu figüre yaklaşımı hakkında bize ipucu verecek niteliktedir. *'O zaman bir güğümün parasının üçte birini verirsin, deyip oturdu Mevlut. 'Kar almam senden. Maliyeti de budur. Rayiha'ya da seninle oturup içtiğimi söylemezsin. Bozayı ne yapacaksın?'' (Pamuk,2014:222)*

Yapıtta Ferhat figürü ve emekçi kültürün amiral gemicisi olarak yer alsa da gerek ticari hayatında gerekse memuriyetinde; elektrik idaresinde her türlü hileyi yapmaktan kaçınmayan biri olarak karşımıza çıkar. Siyasi olarak Mevlut'ten çok daha aktif olmasına rağmen ilkesiz davranmaktadır. Akşamları garsonluk yaptığı için kötü niyetli garsonluk hilelerini bildiği dile getirilmiştir. Bu da böylesine karşıt siyasi görüşlerin olduğu bir yaşantıda var olabilmek için elinden geleni ardına koymadığının göstergesi olmuştur. Bu anlatım tarzı dönemin siyasi tabakalarının ne kadar kaygan olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca; yapıttaki bir figürü kendine idol edinen bir tür okuyucu için de tatsız bir sürpriz oluşturmaktadır.

Emekçi-elit çatışmasının diğer tarafında da Hacı Hamit Vural vardır. Çalışmanın bu bölümünün başında belirtildiği gibi yapıtta kültürel ve köklü bir elitizmden söz etmek mümkün değil ancak zenginlik bir elitlik göstergesi olarak kabul edilebilmektedir. Bu bağlamda Hacı Hamit Vural yapıtta kendini şu şekilde anlatmaktadır. *“Kasımpaşa’da Piyalepaşa İlkokulu’na yakın bir bakkal açtım, derken boş ucuz arsalara yap-sat inşaat yaptık. Kağıthane’de küçük bir fırın da açtım.”* (Pamuk,2014:95) Yazarın bu bölümde figüre anlatıcı rolü vermesi başka deyişle doğrudan figürle okuyucuya muhatap etmesi bu figürün eserden ve konudan soyutlanması, daha yüksek bir yerde durumda anlamında dikkat çekicidir. Yapıt boyunca yazarın bu tavrı sürmüş Hacı Hamit Vural okuyucuya ulaşılması zor bir figür olarak sunulmuştur. *“Hacı Hamit Vural adamlarıyla içeri girdiğinde Mevlut uzakta, gelin masasında oturan kızlara bakıyordu. Herkesin başı, kapıdan girer girmez çevresi elini öpen adamlarıyla çevrilen Hacı Hamit’e dönmüştü.”* (Pamuk,2014:135)

Hacı Hamit Vural tüm hayata kazanma-kaybetme mantığıyla bakan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sadece iş hayatı için değil aşk ve evlilik gibi konularda da bu şekildedir. Oğlu Süleyman’a abisi gibi bir kızı ruhtan sevecekse evlendikten yani bir “iş” kazandıktan sonra sevmesi gerektiğini söylemek buna örnek niteliğindedir. Bu bakış açısı okuyucunun söz konusu figürü gerçek yaşamla başarılı şekilde örtüşmesini sağlaması açısından önemlidir. Odak figür Mevlut’un Hacı Hamit Vural ve onun yaşam tarzına bakışı ise Ferhat’inki kadar saldırgan olmasa da daha ilkel bir biçimde sunulmuştur. Mevlut, Hacı Hamit Vural ve onun gibileri yok sayarak aslında en doğruyu yapmış şekilde sunulmaktadır. Yazar, bunu yaparken yapıttın o bölümüne kadar çizilen Mevlut karakterine uygun saf hatta çocuksu bir diyalog kullanmıştır.

Yazarın Hacı Hamit ailesi için seçtiği “Vural” soyadı da dikkat çekicidir. Dönemin siyasi ve ticari hayatıyla yapıtta kurgulanan bu aileye seçilen soyadını oluşturan sözcükler dikkatli okuyucu için önemli ve ironik bir anlam taşımaktadır.

4. APOLİTİK OLUŞUMLAR

Yapıtta politik gelişmeler önemli bir öge olarak kullanılmıştır. Hatta yapıtın arka sayfalarında (472-477). Yer alan ‘Kronoloji’ bölümünde ‘Türk Siyasi Hayatı’nın birçok önemli noktası da yer almaktadır. Buna rağmen yapıtın ana izleği daha insana özgü bir kavram olan ‘aşk-sevgi’ ekseninde oluşturulmuştur. Bu nedenle çalışmada politik olay ve tavırları bir yardımcı izlek olarak belirleyip apolitik oluşumların da yapıta etkileri incelenmiştir.

4.1 Mevlut

Yapıtın ana figürü Mevlut politikayla kendi içinden geldiği için ya da bunu bir zorunluluk olarak duyumsadığından değil, yakın arkadaşı Ferhat’ın etkisiyle ilgilenmeye başlar fakat bu ilgi yapıt boyunca Mevlut’un yaşamını etkileyecek boyutlara ulaşmaz. Mevlut’un ahlaki dogmaları siyasi fikirlerinin her zaman üzerindedir. Orhan Pamuk bunu okuyucuya genelde Mevlut’un kendi monolog, diyalog ve iç monologlarıyla aktarır. Bu sayede okuyucu ile Mevlut arasında aracasız samimi bir bağ kurulur. Mevlut resmi devlet ideolojisinin taraftarıdır ve bununla da gurur duymaktadır. Yazar bu düşünceyi Mevlut’un Atatürk hakkındaki konuşmalarında bilgilerinden ve Yahya Kemal’in hikayelerini okurken ki mutluluğundan okuyucuya vermiştir.

Mevlut en politize olduğu (Ferhat’la yakın ilişkide olduğu) dönemlerde dahi bir siyasi oluşum içinde olduğunu kabul etmez. Yazar kitabın bir bölümünde Mevlut’e bıyık şekli hakkında eleştiri yapıldığında bu fikri okuyucuya vermiştir. Ferhat’ı örnek almasıyla eleştirilen Mevlut bunu kabul etmemiş içinden geldiği gibi kestiğini belirtmiştir. Bu tavrıyla yazar bize Mevlut’un korkaklığını değil siyasetten daha önemseydiği kavramlar olduğunu yansıtır. *‘...Mevlut hiçbir zaman siyasi konulara girmezdi. Yoğurt ve boza sattığı zamanlarda da hep hissettiği gibi, onu mutlu eden şey para kazanmaktan çok, bir müşterinin birkaç gün önce yediği tavuklu pilavı yeniden yemek için tekrar gelmesi (bu pek nadir olurdu) ve bunu iyi niyetle söylemesiydi (bu daha da ender olan bir şeydi).’* (Pamuk,2014:200)

Bu anlatım tarzıyla okuyucu olarak Mevlut’un her ne kadar yer yer politik söylemler ve etkinlikler içinde olsa da yaşamının odağına başka kavramları koyduğunu anlıyoruz.

4.2 Kadın Figürler

Yapıtta öne çıkan kadın figürler Rayiha ve Semiha adlı kardeşlerdir. Yapıtın bağlamı düşünüldüğünde bu dönemlerde Türkiye’de kadın hareketlerinin oluştuğu ve kadınların sosyal yaşamda önemli yer tuttuğu görülebilir. Fakat yapıttaki kadın figürler taşrada büyümüş olmaları, gelenekçi aile yapısı içinde yetişmiş olmaları nedeniyle daha kendi içine dönük karakterler olarak çizilmişlerdir. Yazar bu karakterleri daha soğukkanlı ve dışarıya daha isteksiz olarak portre etmiştir. Buna rağmen bu kadın figürler kendi hakimiyet alanları olarak düşündükleri ev işleri, çocuk yetiştirme gibi konularda dominantlardır. Yazar bu dominantlığı çok göz önüne sokmamış olsa bile, plastik örtüyü seçmek gibi küçük metaforlarla göz önüne sermiştir.

Yapıtta kadın figürler adına en önemli gelişme Semiha’nın -evli olmasına rağmen- aşkı için başka erkeğe kaçması olarak karşımıza çıkmaktadır. *‘‘Abla ben başkasına aşık oldum, onunla kaçıyorum, taksi geldi.’’* (Pamuk,2014:206) Fakat bu önemli olay bile aslında ne Semiha’nın apolitik ne de Ferhat’ın aşırı politize tavrıyla ilgilidir. Olay, yazar tarafından tamamen insani bir şekilde ‘‘aşk’’ ile gerekçelendirilmiştir. Sanatçı özellikle bu bölümlerde figürlerin iç monologlarına yer vererek okuyucunun ilk ağızdan bilgilendirilmesini sağlamıştır. *‘‘Dur taksiyi yollayayım,’ dedim. Ama evin kapısından çıkarken kapıdaki bavulumu gene de almışım elime’’* (Pamuk,2014:207)

5. SONUÇ

Orhan Pamuk’un ‘‘Kafamda Bir Tuhafılık’’ adlı yapıtında dönemin siyasi olayları ana izlek için genelde bir fon oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Yazarın bu olayları ve bunların figürlerle ana izlek üzerindeki etkilerini anlatımında kullanmış olduğu birçok teknik göze çarpmaktadır. Bu tekniklerin bir kısmı anlatmaya dayalı türlerin genelinde rastlanan geleneksel; betimleme, öyküleme, tahlil gibi anlatım biçimleridir. Fakat bu geleneksel yöntemler dışında modern ve post-modern yazınsal yapıtlarda kullanılan, bilinç akışı, iç monolog gibi tekniklere de sıkça başvurulmuştur. Yapıtın ana çatısı da geriye dönüş tekniğiyle oluşturulmuş aslında bu kronolojik olmayan akış sanki odak figür Mevlut’un kafasında var olduğunu düşündüğü tuhaflıkla örtüştürülmüştür. Yapıtın en dikkat çekici ve başka eserlerde pek örneğine rastlanmayan anlatım özelliği ise hemen hemen her bölümde figürlerin doğrudan okuyucuya konuşması şeklinde düzenlenen yerler olmasıdır. Bu şekilde okuyucu ve

figür arasına bir anlatıcı girmemektedir. Bu anlatım tarzı esere orijinalite katan önemli bir argümandır.

Orhan Pamuk, her ne kadar tüm yapıt boyunca anlatımı bir anlatıcıya emanet etmekten daha çok okuyucu ve figürleri doğrudan iletişime geçirip yazarın varlığını eserde sezdirmemeye çalışarak realizm akımının ilkelerine uygun davransa da daha yapıtın giriş bölümünde kullandığı şu cümlelerle: *‘‘Mevlut’un bu iki temel özelliğini hikayemizin anlaşılması için arada bir okurlarıma hatırlatacağım. Mevlut’un her zaman iyimser ve iyi niyetli olmasını-bazılarına göre saflığını- ise ayrıca hatırlatmama gerek kalmayacak, siz de göreceksiniz’’* (Pamuk,2014:15) eser boyunca okuyucuyla ilerleyeceğinin sinyalini de vermektedir.

Bunlar dışında yapıtın girişindeki ‘‘Soy Ağacı’’ sonundaki ‘‘Karakter Dizini’’ ve ‘‘Kronoloji’’ tabloları -örneklerine başka yapıtlarda rastlansa da- hem okuyucunun olay ve kişileri detaylı anlamasına yardımcı olan hem de esere inanırlık katan detaylar olarak dikkat çekmektedir.

Romandaki gelenekçi insan tipleri adlı başlıkta, Mevlut’un kafasındaki tuhaflığın sebebinin aslında çevresindeki insanların arasında kendi benliği ile var olması olduğu açıklanmış, değişen düzende insanların siyasi görüşlerinin olay örgüsüne ve Mevlut’un fikirlerine etkisi anlatılmıştır. Gelenekçilik karşıtı oluşumlar adlı başlıkta, karşıt siyasi tavırların nasıl oluştuğu ve nasıl yansıtıldığı anlatılmıştır. Kurguda bu karşıtlığın yansıtılma şekli ile çatışmaların Mevlut’un ve çevresindekilerin yaşantısını etkilemesi üzerinde durulmuştur. Herkesin siyasi ideolojileri yaşantısını etkilemiştir ve yazar da bunu motifler kullanarak göstermiştir. Apolitik oluşumlar adlı başlıkta ise, hiçbir şekilde siyasi tavırlarıyla ön planda olmayan Mevlut ve kadın figürlerin aslında yaşamlarında siyasetten daha önemli şeylerin olduğu düşüncesi verilmiştir. Gerek Mevlut’un tarafsız olduğunu belli etmesi, gerek kadın figürlerin ‘‘aşk’’ başlığı altında parlaması bunun bir göstergesi sayılabilir. Sonuç olarak, Orhan Pamuk’un yapıtının kurgusunda dönemim siyasi gelişmeleri etkili olmuştur fakat ana izleği okuyucuya iyi yansıtılması açısından toplumun içinden gerçek örnekler vererek bunu kurmaca eser halinde sunmuştur.

6. KAYNAKÇA

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının Genel Özellikleri

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/113119/mod_resource/content/0/1.%20hafta.pdf

Karagülle F., (2012) Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Anadolu'nun Sosyal ve Siyasi Hayatı (1923-1949), İstanbul, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/49972.pdf>

Korkmaz S., Kafamda Bir Tuhafılık: Sosyolojik Analiz. T.C Bilgi Üniversitesi https://www.academia.edu/26603279/Kafamda_Bir_Tuhafilik_Sosyolojik_Analiz

Kula O.B., (2017) 'Kafamda Bir Tuhafılık' ve Kent Tarihiyle İlgili Ögelerin Yazınsallaştırımı. Hacettepe HFD. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744913>

Lidar V. (2015) Orhan Pamuk'un *Kafamda Bir Tuhafılık* adlı eserinde göç ve mekan unsurları. https://www.academia.edu/16657976/Orhan_Pamuk_un_Kafamda_Bir_Tuhafilik_adli_eserin_de_goc_ve_mekan_unsurlari

Pamuk O. (2014) Kafamda Bir Tuhafılık. İstanbul : Yapı Kredi